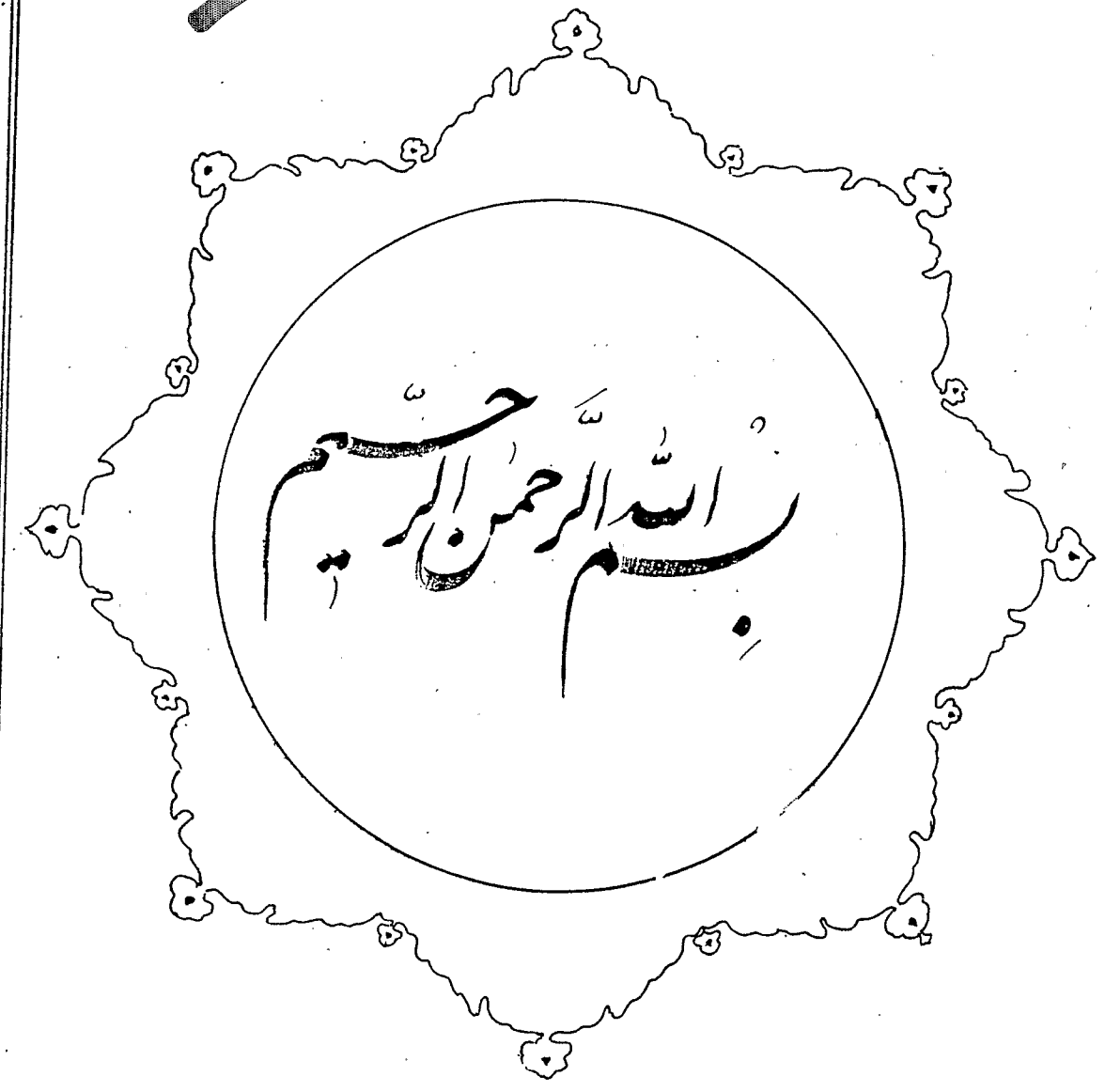


۱۸۹۴۲

۱۱



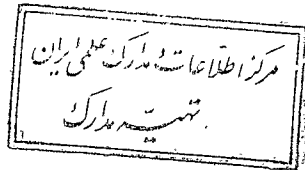
اسکن شد
 تاریخ:
 توسط:

۱۸۹۴۲

دانشگاه تربیت مدرس

۱۳۷۳ / ۷ / ۲۰

دانشکده علوم انسانی



پایان نامه

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

"تخفیف و تبدیل مجازاتها در حقوق ایران"

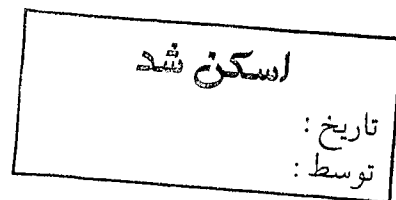
نگارش:

نورالله - کریمی

استاد راهنما: دکتر ایرج گلدووزیان

استاد مشاور: دکتر ولی الله انصاری

بهار ۱۳۷۳



تاریخ:
توسط:

۱۸۹۴۲

تشکر و قدردانی :

ما یلم در اینجا، را هنماییهای بی شائبه آقای دکتر ایرج گلدوزیان و
ارشادات عالمانه آقای دکتر ولی الله انصاری را ارج نهاده و بابت سعی و فزونی
که در تهیه این مختصر، عطا فرمودند، از آنان، صمیمانه تشکر کنم .
همینطور جا دارد از خدمات دلسوزانه آقای دکتر محمدجعفر حبیبزاده که در
تهیه پلان و چگونگی موضوع تحقیق، با من همکاری کردند، جدا " قدردانی کنم .

چکیده رساله :

مشخصه حقوق جزا قبل از هر چیز خطمت مخصوص ضمانت اجرای کیفری آنست که به شکل مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی اعمال میشود، به این امید که حداقل نظم اجتماعی در قالب پیشگیری از وقوع جرایم تأمین گردد و بزهکاران نیز تربیت شود. از اینرو، مجموع تدابیر و انتخابهای جامعه در راه مبارزه با بزهکاری و تعیین مجازات موسوم به "سیاست جنایی"، همواره به سمت انسانی نمودن کیفر، در جریان است. از جمله این تدابیر، تخفیف و تبدیل مجازاتهاست که در نهایت منجر به تقلیل و تنزیل کیفر می گردند. با این تفاوت که در تخفیف کیفرها، در حقوق جزای کنونی ایران تنها میزان یا درجه مجازات کاهش می یابد. (مثلاً مجازات حبس دو ساله به یک سال تقلیل می یابد) حال آنکه، در تبدیل مجازاتها، یک نوع از مجازات (از لحاظ طولی) بنوع دیگری مبدل میشود. (برای نمونه، مجازات جزای نقدی جایگزین مجازات زندان میگردد).

اعمال هر یک از آن دو تا سیس حقوقی فوق الذکر، گاهی اجباری و زمانی اختیاری (از نظر دادگاه) است. در هر دو صورت، شایسته آنست که حدود (نوع و میزان تخفیف و تبدیل مجازات) آن دو در قانون پیش بینی گردد. در ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، کمیت و کیفیت تخفیف و تبدیل مجازاتها، تعیین نشده است؛ از اینرو شایسته است که در اصلاحات بعدی بدان توجه شود و از الگوی قانونی مناسبی که در بند یک تبصره ۱۷ قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸ و ماده ۳ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱ ارائه شده، استفاده شود؟ تا از تعارض در قوانین جلوگیری بعمل آید. این مسئله دارای اهمیت بسیار است زیرا که، مطالعه رویه قضایی و آراء محاکم در گذشته و حال، بهمان نشان میدهد که محاکم کیفری توجه زیادی به امر تخفیف و تبدیل کیفر داشته اند، تا حدی که، برخی از اصول و محدودیتهای قانونی در اعمال کیفیات مخففه، متخذاً نقش رویه قضایی و آراء محاکم بوده است.

در حقوق جزای اسلامی، شارع مقدس و بالتبع فقهای عظام مجازاتهای شرعی را بر مبنای تسامح و تخفیف، وضع نموده و در چگونگی اجرای آنها توصیه به آسانترین راه ممکن، فرموده‌اند. همینطور، آن برزگوزان با لاص فقهای عظیم الشان امامیه، در آثار فقهی خود، هرگاه شرایط و عناصری که برای هر یک از حدود و قصاص لازم است، جمع نباشد، معمولاً "حدود را به تعزیر و قصاص را به دیه یا تعزیر، تبدیل نموده‌اند. در باب دیات نیز مقرر شده که میتوان مقادیر شگانه را از حیث تعذروینا بر ترا ضی طرفین، به قیمت آنها یا پول رایج کشور تبدیل کرد. بدین ترتیب، معلوم میشود که قلمرو تبدیل مجازاتها در فقه اسلامی بمراتب گسترده تر از قوانین کیفری موضوعه است.

" فهرست مطالب "

صفحه	عنوان
۷	فصل اول : کلیات
۷	مبحث اول : سیر تحول مجازاتها
۷	بند ۱ : مفهوم قدیمی مجازاتها
۱۰	بند ۲ : مفهوم کنونی مجازاتها
۱۳	مبحث دوم : حقوق جزای عرفی و واکنش اجتماعی
۱۳	بند ۱ : مجازاتها
۲۱	بند ۲ : اقدامات تأمینی و تربیتی
۲۵	بند ۳ : تفاوت مجازاتها و اقدامات تأمینی و تربیتی
۲۶	بند ۴ : روابط مجازاتها و اقدامات تأمینی و تربیتی
۳۱	مبحث سوم : حقوق جزای جمهوری اسلامی ایران و واکنش اجتماعی
۳۱	بند ۱ : ماهیت ویژه حقوق جزای اسلامی
۳۲	بند ۲ : انواع واکنشها در حقوق جزای اسلامی
۳۷	بند ۳ : مقایسه سلسله مراتب مجازاتها در قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
۴۲	فصل دوم : تخفیف مجازاتها در حقوق ایران
۴۳	مبحث اول : تخفیف مجازاتها در تئوری و قانونگذاری
۴۳	بند ۱ : سابقه تخفیف مجازاتها
۴۴	بند ۲ : تئوری و مفهوم تخفیف مجازاتها

صفحه	عنوان
۵۰	بند ۳: تخفیف مجازات درقا نونگذا ربهای ایران
۵۳	بند ۴: تعارض قوانین کیفری در زمان و اعمال مجازات اخف
۵۸	مبحث دوم: تحلیل حقوقی تخفیف قانونی مجازاتها
۵۸	بند ۱: علل و موجبات قانونی تخفیف مجازاتها
۶۴	بند ۲: جرایم و مجازاتهایی که مشمول تخفیف قانونی کیفر واقع میشوند.
۶۶	بند ۳: آثار تخفیف قانونی مجازاتها
۷۳	بند ۴: اجتماع علل تخفیف قانونی مجازاتها و علل تشدید مجازاتها
۷۷	مبحث سوم: تحلیل حقوقی تخفیف قضایی مجازاتها
۷۹	بند ۱: جهات و علل تخفیف قضایی مجازاتها
۹۴	بند ۲: محدودیتهای قانونی در مورد استناد به کیفیات مخفیه
۱۰۴	بند ۳: حدود قانونی تخفیف مجازاتها
۱۱۰	بند ۴: آثار تخفیف قضایی مجازاتها
۱۱۷	بند ۵: اجتماع کیفیات مخفیه قضایی با سایر کیفیات
۱۲۴	بند ۶: تخفیف قضایی کیفر بعد از صدور حکم
۱۳۰	بند ۷: روابط تخفیف مجازاتها با تعلیق اجرای مجازات و آزادی مشروط
۱۳۵	بند ۸: معایب و محاسن تخفیف مجازاتها
۱۳۹	مبحث چهارم: تخفیف مجازات از لحاظ فقهی
۱۳۹	بند ۱: تخفیف در مجازاتهای حدود و قصاص و دیات
۱۴۴	بند ۲: تخفیف در مجازاتهای تعزیری

صفحه	عنوان
۱۴۸	فصل سوم : تبدیل مجازاتها در حقوق ایران
۱۴۹	مبحث اول : تبدیل مجازاتها در تئوری و قانونگذاری
۱۴۹	بند ۱: تاریخچه تبدیل مجازاتها
۱۵۱	بند ۲: تئوری و مفهوم تبدیل مجازاتها
۱۵۵	بند ۳: تبدیل مجازاتها در قانونگذاری ایران
۱۶۰	مبحث دوم : تطبیق حقوقی تبدیل مجازاتها
۱۶۰	بند ۱: تبدیل قانونی مجازاتها
۱۷۲	بند ۲: تبدیل قضایی مجازاتها
۱۸۲	بند ۳: محدودیتهای قانونی در اعمال تبدیل مجازاتها
۱۹۱	بند ۴: آثار تبدیل مجازاتها
۱۹۶	بند ۵: تبدیل مجازاتها بعد از صدور حکم
۲۰۸	بند ۶: اجتماع علل مبدله کیفر و علل محفله میشود به مجازات
۲۱۲	بند ۷: معایب و محاسن تبدیل مجازاتها
۲۱۶	مبحث سوم: تبدیل مجازاتها از لحاظ فقهی
۲۱۶	بند ۱: تبدیل در مجازاتهای حدود و قصاص و دیات
۲۲۶	بند ۲: تبدیل در مجازاتهای تعزیری
۲۲۸	بند ۳: تبدیل مجازات دیه
۲۳۲	نتیجه گیری
۲۳۴	پیشنهادات
۲۳۶	منابع و مأخذ

مقدمه:

قبل از ورود به متن اصلی، توجه به موضوعات زیر به عنوان مدخل رساله ضروری

است:

۱- بیان مسئله

آنچه را قانونگذار در متون قوانین به عنوان مجازات تعیین میکند، در واقع مفهوم کلی مجازات است، اما مجازاتی که بوسیله دادگاه کیفری تعیین میگردد، مفهوم بالفعل مجازات است. بحثی که در این رساله خواهیم داشت، مطالعه قواعدی است که در تعیین مجازات به معنای بالفعل آن بایده رعایت شود. از اینرو، قاضی کیفری پس از احراز مجرمیت مرتکب، بین حداقل و حداکثر مجازاتی که در قانون آمده، میزانی را که متناسب با درجه مسئولیت کیفری مجرم است، تعیین میکند، اما حدود اختیار دادگاه کیفری در تعیین مجازات همیشه محدود به این حداقل و حداکثر نیست، چه بسا موجبات تخفیف یا تبدیل کیفر در پیرونده وجود داشته باشد بطور خلاصه، تخفیف و تبدیل مجازات بررسی علل و موجباتی است که گاهی بموجب قانون باعث تنزیل و یا تبدیل کیفر می گردند و گاه دیگر، قانونگذار ضمن تعیین حدود و قواعد کلی، به قاضی کیفری اجازه میدهد که در صورت احراز موجبات و علل خاص، در حین صدور حکم، میزان مجازات مرتکب جرم را کاهش داده و یا به نوع دیگری که مناسبت بره حال وی باشد، مبدل کند. در این بین، سؤال اصلی تحقیق این است که چه رابطهای بین تخفیف و تبدیل کیفر وجود دارد و آیا قانونگذار ایرانی اصول حاکم بر این دو تأسیس حقوقی را رعایت کرده و یا اینکه خود مشی جداگانه ای را ارائه کرده است؟

۲- سوابق تحقیق:

در خصوص سوابق تحقیقات انجام شده پیرامون موضوع رساله باید قابل توجه تفکیک شد، چرا که موضوع رساله خود مشتمل بر دو فصل یکی تخفیف مجازات و دیگری تبدیل مجازات است. در مورد فصل دوم (تبدیل مجازات) تا آنجا که ما اطلاع داریم

تاکنون هیچگونه کار تحقیقی بعمل نیامده، در نتیجه، این مختصر، انشاء... فتح
بایستی خواهد شد جهت ادامه تحقیقات بعدی.

برعکس، در مورد فصل اول (تخفیف مجازات) صرفنظر از مقالات زیادتی
در مجله‌ها و تشریحات (بویژه مجلات قبل از انقلاب اسلامی)، دو رساله یکی در مقطع
دکتری تحت عنوان "تخفیف و اسقاط مجازات" بسال ۱۳۴۶ و دیگری در مقطع کارشناسی-
ارشد تحت عنوان "تخفیف مجازات‌ها در حقوق ایران" در سال ۱۳۶۳ به رشته تحریر
آمده است.

بنظر ما در هر دو رساله به ذکر مختصری پیرامون تخفیف مجازات‌ها، اکتفا شده
از این روایت محتوا و قلمرو موضوع تحقیق، به مطالب زیر توجهی نشده است.
(سعی ما در این رساله آن است که حتی المقدور به بررسی این موضوعات بپردازیم)

- ۱- اصول مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی
- ۲- بهره‌حقوق کیفری از بیافته‌های جرم‌شناسی
- ۳- تبدیل و تخفیف مجازات‌ها از نظر فقه اسلام
- ۴- بحث‌های عملی و کاربردی با استفاده از رویه قضایی و آراء محاکم
- ۵- بررسی تخفیف مجازات در قوانین جدید التصویب و موضوعات دیگر.

۳- فرضیات:

بطور مختصر، فرضیات زیر در خصوص موضوع تحقیق متصور است:
فرضیه اول: آنکه تخفیف و تبدیل مجازات‌ها، تنها از طرف قانون باید پیش‌بینی
گردد. وقاضی کیفری در صورت احراز مجرمیت و تطبیق واقعه با ماده قانونی، مجری
محض قانون بوده و نمی‌تواند در مجازات مقرر، تعدیلاتی بعمل آورد (تخفیف و تبدیل
قانونی یا اجباری مجازات‌ها)

فرضیه دوم: به قاضی کیفری حین صدور حکم، اجازه داده شود که با توجه به
عوامل و موجبات معینه و از قبیل آن و تطبیق آنها با شخصیت محکوم و تأثیری که از

نظرسیات کیفری پیش‌بینی گردیده مجازات مرتکب را به‌هرمیزانی که صلاح بدانند، تخفیف دهد و یا به مجازات دیگری که مناسبت بر حال او باشد، تبدیل نماید.

فرضیه سوم: با پیشنهاد سازمان زندانها و دادستان و موافقت قاضی صادرکننده حکم، حین تحمل کیفر، اجازه داده شود که با رعایت اصول و قواعد قانونی و موجبات آن در هر مورد، در میزان مجازات مقرر، تخفیف داده شود و یا آن را به نوع دیگری تبدیل نماید.

فرضیه چهارم: با انجام اصلاحات تکلیفی در مجموع مواد مربوط به تخفیف و تبدیل مجازاتها، قانونگذار کیفری ضمن تعیین نوع و میزان (کم و کیف) مجازاتهای قابل تخفیف یا تبدیل، به محاکم کیفری اجازه دهد که در چارچوب مقررات و با احراز علل خاص در هر مورد، مجازاتهای قانونی را تقلیل داده و یا مجازات دیگری را جایگزین آنها کند.

۴- اهداف تحقیق:

هدف از این تحقیق تعیین یکمسیاست و خط مشی مشخص جهت کمک به قانونگذار در تدوین و تغییر مقررات مربوط به این عنوان، با توجه به مشکلاتی است که از حیث اجرای این خصوص وجود دارد و قوانین موجود بطور کامل آنها را پیش‌بینی نکرده و در عمل مواجهه با ایراد هستند و در مجموع هدف رفع اجمال و ابهاماتی است که در متون قانونی وجود دارد و لازم است که در دانشکده‌های حقوق و مراکز آموزشی - تحقیقاتی به این قبیل مسایل پرداخته شود؛ به این امید که محاکم کیفری رویه یکسانی در استنباط از قوانین و تخفیف و تبدیل مجازاتها در پیش‌گیرند و بدین ترتیب از صدور آراء متهافت در رسیدگی به مسائل واحد، جلوگیری شود و نظام کیفری هر چه تنها متر منسجم تر گردد و با سایر بنظرهای پیشرفته کیفری در راه مبارزه با بزهکاری و تقلیل جرایم، همسو گردد.

۵- اهمیت و ضرورت موضوع :

بدیهی است که نظام جزایی هر جا معه، مهمترین نهاد حقوقی است که ارزشها و آزادیها و امتیازات افراد آن جا معه را تضمین و تحکیم میکند. چرا که حق و آزادی تنها وقتی معنی و مفهوم پیدا می کند که بعلمت وجود یک نظام جزایی پیشرفت می کند، عادلانه بیطرف، هیچکس از حمایت قانون محروم ننماید. بر همین مبنا، یکی از مفاهیم کلیدی حقوق جزای عمومی، ضمانت اجرای مخصوص آن است که به شکل مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی و یا واکنش دیگر، اعمال می گردد.

از این رو، مجموع تصمیمات و اقداماتی که برای کشف و تعقیب مجرم و ترتیب دادرسی کیفری صورت میگیرد، در نهایت به تعیین مجازات منجر میگردد. بنا بر این در تعیین مجازات و سایر ضمانت اجرای کیفری باید کما ملا "مراقب بود که همه مجرمین دارای طبایع یکسانی نیستند، بلکه هر یک تحت تأثیر عوامل گوناگون و شرایط و اوضاع و احوال مختلف، مرتکب عمل مجرمانه میشوند. در نتیجه چون یکی از اهداف مترقی حقوق مجازاتها، اصلاح بزهکار و نوسازگاری مجدد است، فلذا نظام کیفری هر جا مع به باید به قاضی کیفری اجازه دهد کسانی که مستحق رأفت و عطف بیشتری هستند، مجازات آنها را تخفیف دهد و یا به نوع دیگری از مجازات، تبدیل نماید؛ تا از این طریق، مجازاتها با شخصیت مجرمین متناسب گردند و یی حتی المقدور از تکرار جرایم پیشگیری شود. و از همه مهمتر اینکه چون امروزه حقوق کیفری در صد آن است که هر چه تمامتر خود را با اندیشه های نو جرم شناسی هماهنگ سازد، از این رو، انجام تحقیقات و کارهای علمی در جهت دادن زدن به این امور بیش از پیش ضرورت پیدا میکند.

۶- روش تحقیق :

روش تحقیق در علوم انسانی همانند آنچه در علوم طبیعی متداول است،

چندان عملی نیست ، البته شیوه‌های تحقیقات علمی نظیر استفاده از آزمون ، پرسشنامه ، مشاهده و آما را خیرا " در علمی مثل جامعه‌شناسی ، روانشناسی و جرم‌شناسی نیز رواج یافته است ، اما هنوز هم در عالم علوم نظری یافتن قواعد و اصول ثابت و لایتغیر چندان آسان نیست . در نتیجه ، روش پژوهش بر حقوق جزا (به عنوان یکی از رشته های علوم انسانی) تا حدودی جنبه مطالعه کتابخانه‌ای بخود گرفته و در کنار آن آراء محاکم دیده میشود . در این کار تحقیقی به بررسی مسئله از دیدگاه های فقهی ، دکترین ، قانون و رویه قضایی می پردازیم .

روش تهیه فیشها و اطلاعات از منابع تحقیق بدین صورت بود که ابتدا با توجه به فصول سه گانه رساله ، سه دسته فیش با شماره های A ، B ، C ، تدارک دید شد و سپس هریک از موضوعات کلی نیز بر حسب عناوین جزئی تر شماره گذاری شد . در مرحله بعد ، با اندک اصلاحاتی در شماره فیشها ، موضوعات مرتبط بهم ، بنحوی مشخص تری ، کنار هم گذاشته شد و با لاخره کار تدوین و تحریر رساله به انجام رسید .

بمنظور آشنایی با سابقه موضوع مورد تحقیق در حقوق جزای عرفی ایران ، از کتاب حقوق جزای عمومی آقای دکتر پرویز صانعی و سلسله مقالات آقای دکتر علی آرمایش تحت عنوان " رویه قضایی در ارتخفیف کیفر " بهره فراوان جستهایم ، در زمینه مطالعه تحفیف و تبدیل مجازاتها در حقوق جزای کنونی ایران ، کتاب زمینة حقوق جزای عمومی اثر آقای دکتر رضا نوربها و مقاله آقای دکتر محمد علی اردبیلی تحت عنوان " جایگزینهای زندانهای کوتاه مدت در حقوق کیفری ایران " مندرج در مجله تحقیقات حقوقی ، را مینا قرار داده ایم . با لاخره بمنظور بررسی تحفیف و تبدیل مجازاتها از نظرفقه اسلام ، از این منابع به کرات کمک گرفته ام : اول جلد دوم - تحریر الوسیله حضرت امام (ره) ، از این نظر که کتاب مذکور الگوی قانونگذاران اسلامی در تهیه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ بوده است ، دوم جلد ۴۱ و ۴۲ جواهر الکلام اثر مرحوم شیخ محمد حسن نجفی ، از این رو که در این دو کتاب ، نظریات مختلف فقهای امامیه و عامه گردآوری شده است . سوم - مقاله تگرشی جدید به قانون دیات " اثر

حضرت آیت ا... سید محمد بجنوردی و مقاله " دیدگاه‌های فقهی ودیه قتل نفس " به قلم حضرت آیت ا... احمد آذری قمی ، مندرج در فصلنامه رهنمون ، جهت بررسی و اطلاع از نظریات جدید فقهی در باب دیات .

در تهیه این مختصر ، تا حد امکان سعی بر اختصار در کلام و در عین حال رعایت امانت در نقل اقوال و استفاده از ابتهکارات شخصی شده است .

با این همه ، به دلیل نظری بودن بحث و گستردگی دامنه آن ، هنوز هم جای کنکاش و بررسی فراوان دارد که امید است ، دانش پژوهان در تکمیل آن همگام گردند . خصوصاً " که در کشور عزیز ما ، متأسفانه امر تحقیق دچار مشکلات خاص است ، نا بسامانی موجود در سیستم قانونگذاری و عدم اشراف کافی بر متون خارجی بویژه زبان فرانسوی ، مشکل دکتترین و عدم سازمان یافتگی آن و عدم کمک از آنها در تهیه قوانین مختلف و پراکنندگی رویه قضایی و آراء محاکم و عدم دستیابی به موقع به این قبیل منابع ، از جمله مشکلات و تنگناهای مادر تهیه این رساله بیوده است .

نوراله کریمی

۱۳۷۳/۲/۲۴

فصل اول : کلیات

مبحث اول : سیر تحول مجازات‌ها

واقعیت امر آنستکه با ظهور جنبش‌ها و مکاتب حقوق کیفری در قرن هیجدهم، حقوق جزا، کاملاً دگرگون شد، بنحوی که مفهوم کنونی از حقوق مجازات‌ها، متأثر از همان اندیشه‌ها و تئوری‌های مدون است، زیرا که قبل از آن، مجازات‌ها بشکلی کاملاً ابتدایی اعمال میشد.

بر همین اساس، سیر تحول مجازات‌ها با عنایت به مفهوم قدیمی و کنونی آنها راطی دو بند مورد بررسی قرار میدهم.

بند ۱: مفهوم قدیمی مجازات‌ها :

طبیعی است، گذشتگان مفهوم و برداشتی از مجازات داشته‌اند، که امروز چندان معمول نیست. تنبیه متجاوز و مرتکب جرم، از قدیم الایام وجود داشته و در نزد قبایل اولیه معمول بوده است.

در تحقیق اینجانب، مفهوم کفاره، جزا، انتقام، معالجه و درمان در طول زمانهای طولانی دگرگون شده و گاه با هم آمیخته شده‌اند و گاه دیگر هر یک از مفاهیم مزبور قلمرو هم‌دیگر را محدود می‌کند. غالباً " هر عصری با غلبه و برتری یکی از این مفاهومها مشخص شده است، نه اینکه یکی از آنها تأثیر انحصاری داشته است.

بدین ترتیب، بمنظور سهولت در مطالعه، مفهوم قدیمی مجازات‌ها را در سه

دوره نسبتاً متمایز بیان میکنیم:

الف- دوره انتقام خصوصی :

پاسخ و عکس العمل در قبال پدیده مجرمانه بدوا " بشکل انتقام تجلی پیدا کرده است تا حدی که میتوان گفت : تاریخ حقوق جزا با اندیشه انتقام شروع شده است .^۱

مبنای انتقام خصوصی رانیزباید در پیوندهای خونی ، خانوادگی و قبیله‌ای جستجو کرد مجازاتهای قدیمی بشکلی خشن و بیرحمانه اعمال میشد . بعنوان نمونه ، در عصر طلائی یونان ، مجازاتهای چون تازیانه زدن ، داغ نهادن ، بنحوی فجیع و با ضربات چماق صورت میگرفت و گاهی نیز محکوم را پیش از مرگ یا پس از آن ، از فراز صخره‌ای به درون پرتگاهی ، پرتاب می کردند تا رسم قدیم روح انتقامجوی محفوظ بماند .^۲

از خصوصیات با رزاین دوران ، جمعی بودن مسئولیت ، عدم تساوی در اعمال مجازات و متناسب نبودن بزه با کیفر بوده است .

ب- دوره دادرسی خصوصی :

از زمانیکه انسان خودکامگی و افسا رگسیختگی در انتقام و کینه را کنار میگذارد ، و برای اعمال اقتدار و وحشیانه خود ، حدومرزی میثناسد ، میتوان صحبت از داور و قضاوت نمود . در این هنگام تا حدی جنگهای خانمانشوز ، قبلیه‌ها را بهم متصل نموده و دولت به شکلی ابتدایی ظاهر می شود . با پیدایش دولت ، اصول و ضوابطی پذیرفته میشود که نشان دهنده شروع یک نظم اجتماعی و انعطاف انتقام خصوصی در معنای اولیه است . اما در این دوره ، همچنان طبع خصوصی و شخصی بودن حفظ میشود چرا که اقامه دعوی بعهده شاکی خصوصی است و ادا رکننده و حتی مجازات است

۱- رضا نوربها ، زمینه حقوق جزای عمومی ، تهران ، انتشارات کانون وکلای مرکز

۱۳۶۹ ، ص ۷۹

۲- ویل دورانت ، تاریخ تمدن ، جلد دوم ، مترجمان امیرحسین آریا نپور ، فتح مجتبیایی و هوشنگ پیرنظر ، چاپ دوم ، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی ایران ، ۱۳۶۷ ، ص ۲۸۵

بند ۲: مفهوم کنونی مجازاتها:

نهضت اصلاح طلبی در حقوق جزا از قرن هیجدهم میلادی آغاز میشود. در این قرن فکر حقوق و آزادیهای فردی رونق میگیرد و کسانی عملاً "به بررسی و نقد آنها - های حقوقی موجود، می پرداختند. کسانی چون منتسکیو و بکار یاوبنتام پیشش - قراولان این نهضت می شوند و نظریات و پیشنهادهای بمنظور اصلاح نظام کیفری آن زمان ارائه میدهند. از آن جمله: هدف مجازات منع کردن افراد از ارتکاب جرم است نه گرفتن انتقام و برای رسیدن به این هدف قاطعیت و سرعت اجرای مجازاتها لازم است نه شدت مجازاتها، همینطور جلوگیری از ارتکاب جرم، مهمتر از مجازات آن است و در اصلاح وضع زندانها باید اقداماتی انجام داد بعدها نیز طرفداران مکتب تحقیقی حقوق جزا به بررسی عوامل بزهکاری پرداخته و ما هم سبب شناسی را وارد قلمرو حقوق کیفری نموده و با ایجاد این تز که مبناي تعقیب کیفری علاوه بر مسئولیت کیفری ممکن است حالت خطرناک نیز باشد، مفهوم اقدامات تأمینی و تربیتی را در کنار مجازاتها پذیرفتند. مکاتب بعدی نیز با توسعه مفاهیم اقدامات تأمینی و تربیتی و دفاع اجتماعی، پدیده مجرمانه را معلول عوامل گوناگون اجتماعی، زیستی، روانی دانسته و بدین ترتیب واکنش اجتماعی در قبال پدیده مجرمانه را تنها در قالب مجازاتها محدود نکرده و مجازاتهای قدیمی چون زندان و اعدام را شدیداً مورد انتقاد قرار دادند.

مخالفین مجازاتهای سالب آزادی معتقدند که سلب آزادی از محکومین باید به عنوان "آخرین جریه" و آنگاه که هیچ شیوه دیگری قابل اعمال نباشد، به عنوان واکنش جامعه در مقابل مجرمین، بکار گرفته شود. بر همین اساس، جنبش سیاست جنایی امروزی، سعی بر آن دارد که از مجازات سالب آزادی اجتناب ورزد و با آنرا کلاً به کناره رها کند و حداقل آنرا تحدید کند. این همان جریان است که قانونگذاران معاصر را به جستجو و تصویب آنچه که "جانشینهای مجازات زندان" نام گرفته، وادار کرده است.

۱- مارک آنسل - دفاع اجتماعی، ترجمه آقای محمد آشوری و علی حسین نجفی

ایرین آبادی، تهران، نشر انما، ۱۳۶۶، ص ۱۰۷

در قانون مجازات فرانسه از سال ۱۹۷۵ به بعد، غیر از مجازات، واکنش دیگری که حتی در محدوده اقدامات تأمیینی نمی گنجد، مطرح شده است. این واکنش ما نند محکومیت اجتماعی که در آن مجرم را به انجام کارهای عام المنفعه محکوم می نمایند، می باشد که در این رابطه باید شخصیت مجرم را همسان با کاری که برای او در نظر میگیرند، منطبق با شد مثلاً " برای مجازات یک پزشک به عوض اعمال مجازات کلاسیک درباره وی، او را مجبور به انجام خدمات رایگان در یک بیمارستان دولتی میکنند که در ای مدت معین است و در این رابطه شخصیت مجرم دقیقاً " با کاری که انجام میدهد، منطبق نموده اند.^۱

چه بسا که در آینده تدابیر جدیدی به اقتضای مسایل روز مطرح شود. چنانکه در برخی موارد، قانونگذاران صرفاً " به حراز مجرمیت و اعلام مجرمیت نسبت به مرتکب جرم، قناعت می کنند یعنی کسی که مرتکب عمل مجرمانه ای شده است در دادگاه محاکمه میشود و دادگاه پس از بررسی دلایل موجود در پرونده، فقط او را مجرم قلمداد میکند. ولی مجازاتی درباره او اعمال نمی کند و شکل خاصی از عکس العمل اجتماعی را مقرر نمی کند اما همین اندازه حراز مجرمیت و نتایج عمل مجرمانه به شخص، نوعی مجازات است زیرا با کسی که مرتکب آن عمل نشده است، تفاوت میکند. ما ننسند معاذیر قانونی در حقوق جزای ایران، (هما ننند ماده ۲۴ قانون تعزیرات).

۱- تفهیرات آقای محمود ذکایی در حقوق جزای عمومی چهار، دانشکده حقوق دانشگاه شیراز، سال تحصیلی ۶۸-۶۷

خلاصه بحث :

کیفریا مجازات در همه زمانها وجود داشته است؛ لیکن مفهوم و مصداق آن در طول زمان متحول گشته است .

مفهوم قدیمی مجازاتها در غالب موارد به شکل انتقام تجلی پیدا کرده است و بعد به تعدیل نسبی (دوره دادرسی خصوصی) رسیده و امروزه به تعدیل عمومی (دوره دادرسی عمومی) انجامیده است .

واکنش اجتماعی در مفهوم کنونی آن، سعی دارد که از مجازاتهای کلاسیک چون اعدام و زندان اجتناب ورزد و یا آنرا کلاً "به کنایه رگزارد و جانشینهای رایجی را برای مجازاتهای مزبور بیاورد .

بنابراین ، واکنش اجتماعی در مفهوم فعلی آن ، تنها محدود به مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی نبوده بلکه تدابیر جدیدی نیز ممکن است در آینده مطرح شود که در قالب مجازاتهای قدیمی نمی گنجد .